

DENEYİMLEME / ÖZEL ÇOCUĞUN PENCERESİNDE

Rana KUTLU
İstanbul Kültür Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi
r.kutlu@iku.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-3981-4012>

Sevinç ORMANCI
sevincormanci@superonline.com

ÖZ

Deneyimleme/ Özel çocuğun penceresinden... başlıklı İç Mimarlık Projesi İstanbul Kültür Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü 3. Sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen deneysel bir çalışmanın ürünüdür. Stüdyo “Evrensel Tasarım İlkelerini Otizmlili Çocuk gözünden değerlendirmeyi hedeflemiştir. Bu bağlamda; tasarımın herkesi kapsayıcı, bütüncül yaklaşım içerisinde ele alınması ile toplumda farklılıklara sahip bireylerin bu özelliklerinden dolayı kısıtlanmaması ve fiziki çevreden eşit şekilde yararlanması ve öğrenme faaliyetlerini sağlıklı bir ortamda gerçekleştirebilmeleri amaçlanmıştır. *Özel Çocuğun Penceresinden...* stüdyosunda toplumda önemli bir yer tutan Otizmlili çocuklar için eğitim yapılarının tasarım kriterleri tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Özel eğitim yapıları, Mekan tasarımı.*

EXPERIENCING / PERSPECTIVE FROM A SPECIAL CHILD'S WINDOW

ABSTRACT

Interior Design Project titled "Experiencing / Perspective From A Special Child's Window" is a product of an experimental work carried out with the 3th grade students of the Department of Interior Architecture and Environmental Design, Istanbul Kültür University. Studio aimed at evaluating the Universal Design Principles from an Autistic Child's eye. In this context; it is aimed that to be considered as a holistic approach, individuals with differences in the society should not be restricted by these features and that they can benefit from the physical environment equally and that their learning activities can be held in a healthier environment. In the "Perspective From A Special Child's Window..." studio, the design criteria for educational buildings for children with autism who has an important place in society is discussed.

Keywords: *Special education buildings, Space design, Experimental design studio.*

GİRİŞ

Tasarımın herkesi kapsayıcı, bütüncül yaklaşım içerisinde ele alınması ile toplumda farklılıklara sahip bireylerin bu özelliklerinden dolayı kısıtlanmaması ve fiziki çevreden eşit şekilde yararlanması ve öğrenme faaliyetlerini sağlıklı bir ortamda gerçekleştirebilmeleri sağlanır.

Otizm Spektrum Bozukluğu; günümüzün yaygın rastlanılan genetik temelli ya da çevresel faktörler ile ortaya çıkan nörolojik bir bozukluğu olup; Hastalıkları Kontrol Etme ve Önleme Merkezi (Centers for Disease Control Prevention) verilerine göre; rastlanma sıklığı gün geçtikçe artmaktadır. 2006 yılı verilerine göre her 150 çocuktan 1'inde otizm görülürken, 2014 yılında bu oran 68 çocukta 1'e

çıkıştır. Bu ciddi artış günümü tasarım anlayışında kapsayıcı tasarım yaklaşımının ne kadar önemli ve gerekli olduğunu bize söylemektedir.

Otizm Spektrum Bozukluğunun;

- %35’lik oranda beyinde normal olmayan elektrik hareketlerinin neden olduğu nöbet, istemsiz hareket, bilinç yitimi v.b. sorunlar ile ortaya çıktığı
- Ruh hastalığı olmamakla birlikte görülen işaretleri bazı ruh hastalıklarına benzetildiği
- Otizmlili bireylerin çoğunda farklı düzeylerde zeka geriliği görüldüğü ancak yaklaşık %10’luk bir kısmında çok güçlü bellek, müzik yeteneği gibi üstün özelliklere rastlanıldığı görülmektedir.

Amerikan Psikiyatri Derneği’nin 2013 yılı tanımına göre, Otizm Spektrum Bozukluğu iki alanda kendisini gösterir. Bunlar:

- Toplumsal İletişim ve Etkileşimde Güçlükler
- Sınırlı-Yineleyici Davranış Örüntüleri (Tekrarlayıcı Davranışlar)

Toplumsal İletişim ve Etkileşimde Güçlükler açısından; ilişki kurma ve sürdürmede zorlanma, göz kontağı kuramama, duyguları ifade edememe, etkileşim başlatma ve sürdürmede zorlanma gibi işaretler görülürken, *Sınırlı-Yineleyici Davranış Örüntüleri (Tekrarlayıcı Davranışlar)* açısından; Basmakalıp ve tekrarlayıcı motor hareketler, aynılıkta ısrar, rutine bağlılık, sınırlı ve yoğun ilgi alanı, duyuşal açıdan az veya çok uyarılma görülmektedir.

Erken çocukluk döneminde yani 3 yaşından küçük çocuklarda otizm tanısı konulması bireyin eğitimi ve kazanımları açısından büyük önem taşır. Tanı alınmışsa Özel Eğitim Hizmetleri Kurulu tarafından eğitim planlama ve koordinasyon işleri yürütülür. Okul öncesi dönemde bu türden rahatsızlığı olan çocuklarda (3-6 yaş arası) eğitim zorunludur. Otizmlili çocuğun erken yaşta özel eğitim almaya başlaması hızlı ilerleme kaydetmede çok önemlidir. Eğitimde özellikle,

- Dil-konuşma terapileri ile toplumda iletişim kurmalarını sağlamak üzere iletişim becerilerini geliştirmek,
- Uğraşı terapileri ile günlük yaşam becerilerini, toplumsal becerileri ve uyumsal davranışlarını geliştirmek ve davranış sorunlarını azaltmak hedeflenmektedir. Bunun için duyuşal bütünleştirme terapisi yapılmaktadır.
- Davranış süreci öncesi ve sonrası da dahil olmak üzere gözlemlenmelidir.

Uygulamalı davranış analizi ile geliştirilen yöntemlerin diğer yöntemlere göre daha başarılı olduğu Lovaas v.d. tarafından yapılan deneysel çalışmalarda görülmüştür. Buna göre, 2 yıl süreyle uygulamalı davranış analizine dayalı eğitim alan çocuklarda %90 gibi büyük bir oranda zeka ve sosyal gelişim yönünden ilerleme kaydedilmiştir. Hatta bu olumlu gelişimin ergenlik döneminde de korunduğu görülmüştür.

DENEYSEL STUDYO SÜRECİ

Otizmlili çocukların özel eğitimi yanında psikiyatrik tedavi yöntemlerine de başvurulabilir, ancak özel eğitim konusu sürecin belkemiğini oluşturmaktadır. Tüm eğitim kurumları ile beraber özel eğitim kurumları tasarımının da çocukların ihtiyaçlarını karşılamak üzere hassasiyet ile ele alınması gerek eğitimin kalitesi gerekse yaşam kalitesinin artırılması bakımından zorunluluk içermektedir. Otizmlili çocuklara verilen eğitimin en önemli hedefi, çocukların akranlarıyla birlikte kaynaştırma programlarına devam edebilecekleri düzeye gelmeleridir. Bunun için özel eğitim yapıları tasarımında, otizmlili çocukları hayattan ayırıştırmadan, hassasiyetlerine dikkat ederek, onları hayata entegre edecek çözüm önerileri geliştirmek eğitimde kalite için gerek ve şarttır (Flavell, J.H., v.d., 1981). Bu amaçla yola çıkıldığında tasarıma başlamadan önce tasarım öğrencileri üzerinde konuyu içselleştirmek ve farkındalık oluşturmak için bir atölye çalışması yapılması planlanmıştır.

Atölye çalışmasında çevreyi otizmlili çocuk gözüyle görmenin, çevreye onların penceresinden bakmanın ve deneyimlemenin tasarıma önemli veriler sunacağı düşünülmüştür. Bu amaçla literatür

araştırmasının yanısıra, stüdyo sürecinde öğrencilerin konu ile ilgili derinlemesine bilgi edinmelerini sağlamak üzere bire bir iletişime geçecekleri okulları ziyaret etmeleri de istenmiştir.

Tasarım süreci kısaca değerlendirildiğinde; başlangıçta alınan her karar ve bu bağlamda tasarıma yansıtılanlar birbiriyle ilişkili ve uyumlu olarak geliştirilmiştir. Her durum kendi özel koşulu içinde incelenerek kullanıcılar için uygun senaryolar dahilinde çözümlenmiştir. Bu doğrultuda iç mekan tasarlanırken kullanıcının ergonomik konforu, ihtiyaçlarının karşılanması, konseptin uygunluğu, form bütünlüğü, bina-çevre ilişkisi, ekolojik denge, özgünlük gibi parametreler estetik ölçütlere ve bütünlüğe dikkat edilerek tasarlanmıştır.

İstanbul Kültür Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü 3.sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen deneysel stüdyo çalışmasında İstanbul Kağıthane’de otizmli çocuklar için bir anaokulu tasarlanmıştır. Bu süreçte izlenen adımlar sırasıyla kısaca şöyledir;

-Proje Konusu- Yerinin Belirlenerek Mevcut Durum Tespitinin Yapılması

Otizmli Çocuklar İçin Anaokulu Binası, Türkiye Yardımsevenler Derneği, Kağıthane Şubesinin yapımını üstlendiği kaba inşaatı tamamlanmış Betonarme + Çelik Yapı yerinde rölöve çalışmalarının yapılması. İnşaat alanı, yapı adası içinde ilk ve orta kademe eğitim yapılarına komşu olarak pozisyon almıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Anaokulu Proje Binası

-Kullanıcı Grubunun Belirlenmesi

4-6 yaş grubu otizmli çocuklar

-Kullanıcı/Kullanıcı gruplarının talep ve ihtiyaçlarının analizi

Yarım günlük çift tedrisat ile eğitimin yapılacağı anaokulunda, uzmanlar ile görüşme ve yerinde gözlem yapılarak yaş grubuna yönelik ihtiyaç programının geliştirilmesi.

- Okul Öncesi Eğitim Kurumları, Özel Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliklerinin İncelenmesi

Yürürlükte olan Okul Öncesi Eğitim Kurumları ile Özel Gruplar için geliştirilmiş Okul Öncesi Eğitim Kurumları yönetmelikleri incelenmiş, karşılaştırmaları yapılmış (Tablo 1a, b) ve kapsayıcı tasarım anlayışı içinde yeniden yorumlanmıştır. Bu bağlamda yurt dışı uygulama örnekleri ve yönetmelikleri de irdelenmiştir.

Tablo 1a . Okul Öncesi Eğitim Kurumları- Özel Okullar Yönetmelikleri Ortak Hükümler

ORTAK HÜKÜMLER

MADDE 11 – (1)...

a) Okul öncesi eğitim kurumu bahçesi bulunan; tamamı okula ait binalarda açılabilir.

b) ... okula ait bahçe içerisinde ve müstakil olan binalarda açılır.

ç)(Değişik:RG-8/8/2015-29439) Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin, bahçesi bulunan

ve müstakil binalarda...

(Ek ibare:RG-23/7/2015-29423) asansör veya engellilerin erişilebilirliğini sağlayan taşıma ve iletme sistemlerinin bulunması gerekir. Asansörün engelliler için Türk Standartları Enstitüsünün belirlediği standartlara uygun olması zorunludur.

(Ek:RG-13/1/2017-29947) Okullarda, bahçe giriş ve bina kapıları öncelikli olmak üzere, en az on beş gün süreyle görüntü kayıtlarını depolayacak güvenlik kamera sistemi kurulur. Ancak, derslik ve ders yapılan bölümler, öğretmenler odası, yönetici ve diğer çalışma/dinlenme odaları, rehberlik odası kütüphane, spor salonu, yüzme havuzu, tuvalet lavabo, ibadethane ve benzeri birimlerin içini görecektir şekilde güvenlik kameraları yerleştirilemez.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM OKULLARI

ÖZEL OKUL ÖNCESİ EĞİTİM OKULLARI

Kurucu odası veya kurucu temsilcisi odası:

Kurucunun veya kurucu temsilcisinin müdür olması durumunda istenmez.

Müdür odası: En az 10 m2 olmalıdır.

Büro hizmetleri ve arşiv-dosya odası: En az 10 m2 olmalıdır. Toplam alan 10 m² olmak şartıyla gerektiğinde büro hizmetleri, arşiv-dosya odası ayrı düzenlenebilir.

Uyku odası: (İsteğe bağlı) Okul öncesi eğitim kurumlarında; uyku odalarında öğrenci başına düşen hava hacmi 10 m³, kullanım alanı ise 3 m² den aşağı olamaz. (Kontenjan verilmez)

Rehberlik servisi odası-Psikolog odası: İhtiyaca cevap verecek büyüklükte olmalıdır

Veli bekleme odası: İhtiyaca cevap verecek büyüklükte olmalıdır.

Mutfak: İhtiyaç duyulan ölçüde olmalıdır. (Yemeklerini dışardan getiren kurumlarda mutfak aranmaz.)

Yemek odası: İhtiyaç duyulan ölçüde olmalıdır.

Derslik ve Diğer Ders Yapılan Bölümlerin Pencere Alanı

Madde 8- Özel okullarda derslik ve diğer ders yapılan bölümlerin pencereleri derslik ve diğer ders yapılan bölümlerin taban alanının % 12' sinden aşağı olamaz.

Dersliklerde Öğrenci Başına Düşen Kullanım Alanı

Madde 9- Özel okul dersliklerinde öğrenci başına düşen kullanım alanı 1.2 m² den az olamaz.

Derslik Kapıları

Madde 10- Özel okullarda derslik kapılarının genişliği en az 90 cm'dir. Derslik kapılarının genişliği 140 cm ve daha fazlası olursa kapılar çift kanatlı yapılıdır. Derslik kapıları koridora doğru açılmalıdır. Derslik kapılarının dışa açılmaması hâlinde, duvara paralel olarak açılır şekilde sürgülü yapılması mümkündür. Çift taraflı derslik bulunan koridorlarda kapılar karşılıklı açılmamalıdır.

Bina Kapıları

Madde 11-Özel okul binalarında giriş ve çıkışların güven içinde süratli bir şekilde sağlanması amacıyla yeterli sayıda giriş ve çıkış kapıları yapılır.

Merdivenler

Madde 12- Özel okul olarak kullanılacak binanın merdivenleri öğrencilerin aynı anda rahatlıkla geçmelerine uygun olmalıdır.

Merdivenler 3 veya daha fazla basamaklı ise, kenarlarında korkuluk bulunmalı, merdiven genişliği 1,4 m veya daha fazla ise, boşluk olan taraflarda kaymaları önleyici korkuluk olmalıdır.

Tablo 1b . Okul Öncesi Eğitim Kurumları- Özel Okullar Yönetmelikleri Farklı Hükümler

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM OKULLARI FARKLILIKLAR

Öğretmenler odası: 8 öğretmene kadar en az 10m², 8' den fazla öğretmen için öğretmen başına 1,5 m² yer ilâve edilir.

Oyun etkinlik odası : Oyun odalarında öğrenci başına düşen kullanım alanı 1,5 m² dir.

Oyun bahçesi: Okullarda binaya verilecek toplam öğrenci kontenjanı ile orantılı ölçüde bahçe bulunmalıdır. Açık havada ve binanın arsa üzerinde bulunduğu alan dışında, bina arsasında bulunan bahçe, öğrenci başına en az 2 m² alan düşecek şekilde olmalıdır.

Tuvalet:

- Her 30 öğrenci için bir tuvalet ve bir lavabo,
- 30 öğretmene kadar bir tuvalet ve bir lavabo,
- Erkek öğrenci ve öğretmenler için isteğe bağlı olarak pisuvar ayrılır. 30'dan fazla öğretmeni olan okullarda, her 30 öğretmen için bir tuvalet ve bir lavabo ayrılır. Ayrıca erkek öğretmenler için isteğe bağlı olarak pisuvar ayrılabilir.

Derslik İçi Ölçüler

Madde 13- Özel okullarda derslik içi ölçüler:

- Ön sıra ile yazı tahtası arasındaki mesafe 1.70 m olur.
- Sıra dizileri arasındaki mesafe 0.50 m,
- Sıra dizileri ile pencere arasındaki mesafe 0.40 m,
- Sıra dizileri ile duvar arasındaki mesafe 0.60 m,
- Arka sıra ile duvar arasındaki mesafe 0.30 m olmasına özen gösterilmelidir.

Derslik Tavan Yüksekliği

Madde 14- Özel okul olarak yapılan binaların derslik, laboratuvar, işlik ve benzeri eğitim-öğretim birimlerinde tavan yükseklikleri giriş altına kadar bitmiş net 2.50 m, tavana kadar net 3.00 m'den az olmamalıdır.

Derslik tavan yüksekliği yukarıda belirtilen ölçülerden az olması hâlinde öğrenci başına 3,5 m³ hacim düşecek şekilde kontenjan tespit edilir.

Koridorlar

Madde 15- Özel okul binalarının koridorları;

- Tek taraflı sınıf kapısı açılan koridorlarda;
 - Koridora bir sınıf kapısı açılıyorsa en az 2 m,
 - Koridora açılan sınıf kapısı birden fazla ise en az 2,5 m,
- İki taraflı sınıf kapısı açılan koridorlarda en az 3 m. genişlikte olmalıdır.

Havalandırma Düzeni

Madde 16- Özel okullarda bulunan toplantı ve gösteri için çok amaçlı salonda, kapalı spor salonunda ve kapalı beden eğitimi salonlarında havalandırma düzeni bulunmalıdır.

Aydınlık Düzeyleri

Madde 19- Özel okullarda aydınlık düzeyleri en az aşağıdaki gibi olmalıdır:

- Okul öncesi eğitim kurumlarında 100 lüks,
 - Dersliklerde 250 lüks,
 - Teneffüşhane, koridor ve benzeri yerlerde 150 lüks,
 - Laboratuvarlarda 300 lüks, seviyesinde aydınlatma sağlanmalıdır.

Derslik Sayısı

Madde 21- Okulların öğretim süreleri dikkate alınarak;

a)Okul öncesi eğitim kurumlarında (Anaokulu, Anasınıfı ve uygulama sınıfı) en çok 25 öğrenciyi bir derslik

- Amaç /Konsept Belirleme

Konseptin getirdiği kararların analizi, eskizler, malzeme ve donatı seçimi, 2 ve 3 Boyutlu çizimler

Konsept belirleme aşamasında, çocuk masallarından yararlanılmıştır. Mekan kurgusunda çocukların gelişimi için önemli klasikleşmiş masal kahramanları ve hikayelerinden (Alice Harikalar Diyarında, Ali Baba'nın Çiftliği, Sihirli Fasulye v.b.) hareket edilmiştir. Doğa ile direkt etkileşimi amaç edinen bu bağlamda konsept geliştiren projelerde, çiftlik hayvanları, sihirli fasulyeler gibi çeşitli hikayelerden hareket ile geliştirilmiştir. Aşağıdaki görsellerde bahsedilen konsept projelerden alıntılar yer almaktadır. Konseptin mekana yansımada dış mekandan başlayarak iç mekana kadar bütünlük oluşturacak şekilde geliştirilen mekan kurgusu, donatı tasarımı, malzeme-doku-renk tercihleri, akustik ve aydınlatma tasarımı, grafik anlatımlar ile 2 ve 3 boyutlu öğeler önemli tasarım enstrümanları olarak seçilmişlerdir. Tasarımda çocuğa zarar verebilecek sivri formlardan ve keskin köşelerden kaçınmak, pastel tonlarda renkler kullanmak, malzemede doku farklılıkları ile duyu geliştirme çalışmalarına destek olmak, yaş grubunun getirdiği antropometrik özelliklere dikkat ederek çocuk ölçülerinde donatılar kullanmak, otizmlili bir çocuğun tedavisinde kullanılan fiziksel ve zihinsel ihtiyaçlarına hizmet eden çözüm önerileri geliştirmek izlenen tasarım yaklaşımını oluşturmuştur (Şekil 2).

Şekil 2. İstanbul/Kağıthane Otizmlili Anaokulu Projesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü Öğrenci Çalışmalarından Seçkiler

- *İçsel yolculuk/ İç çocukla iletişim*

Yapılan araştırmalar gösteriyor ki, otizmlili çocuğun her normal birey gibi öncelikle ailesine daha sonra da eğitmenine inanması ve güvenmesi gerekmektedir. Yetişkinlerin sabırla, sevgiyle yaklaşarak onu yargılamaktan ve denetlemekten kaçıncacağı, hayal dünyasında kendi iç dünyasındaki çocukla iletişime geçeceği, merkezde olmasını sağlayacağı eğitimler için uygun özel mekanlara ihtiyaç duyar. Stüdyo çalışması kapsamında ele alınan özel mekanlara dair konseptler geliştirirken bu ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak çocuğun her normal birey gibi içsel yolculuğundaki çocuğu canlı tutması için hayal dünyasını güçlendiren masal dünyalarına yer verilmiştir.

Otizmlili çocuğun iç çocuğunu tanımada en büyük sorumluluk ailelere sonra da eğitim alacağı kişilere düştüğü için yapılan bu tasarımda eğitmenin öğrencisinin içsel çocuğuyla iletişimini destekleyen özel alanlara öncelik verilmiştir. İçindeki çocukla iletişimi artırmak için sosyalleşmesini sağlayacak 4 ile 6 kişilik grup sınıflarının yanı sıra bire bir özel eğitim alacağı sınıflar ve çocuğun daha özel hissedeceği alanlar yaratılmıştır.

SONUÇ

Stüdyo çalışmasında çevreyi otizmlili çocuk gözüyle görmenin, çevreye onların penceresinden bakmanın, deneyimlemenin ve bu yönde yapılan araştırmaların gösterdiği en önemli gerçek ise sadece otizmlili çocuklar değil onları normal bireylerden ayırılmadan konuya psikolojik pencereden bakarak, iç çocukla yapılan güçlü iletişim artıkça birey ister otizmlili olsun ister olmasın iç dünyasının içinde bulunduğu çatışmayı, huzursuz olduğu ortamı anlamaya başlamaktır. Yavaş yavaş sorunların ne olduğunu anlar ve iç çocuğu ile ilgili sorunu eğitmeni ile rahat konuşabileceği hayal kurabileceği özel alanlara ihtiyaç duyar. Bu özel mekanlardan aynalı odayı yaratmanın en önemli nedeni de budur. Eğitmeniyle ya da yalnız hayal kurabileceği bu özel alanlarda korkuları bırakıp daha özgür, daha bilinçli olma yoluna girdiği zaman yaşamın olumsuz yönlerini olumluya dönüştürmeye başlar. İçindeki çocuğun sağlıksız yönlerini bulmak ne kadar acı verse de kurulan bu iletişim yaşamın gerçek enerji kaynağına ulaşmasına sebep verir. İç çocuğun sözlerine kulak vererek; onun sesini dinler ve ilişkisini ona göre ayarlarsa mutlaka sağlıklı bir dönüşüme ulaşır.

Öze ulaşma aşamasına yaklaşınca her birey gibi otizmlili çocuğunda manevi yaşamı zenginleşmeye başlar; yaşamı kendi dar kişisel çerçevesi içinde görmekten kurtulur, sosyalleşir, yaşamla ilişki kurar. Özle ilişki kurulunca, olumsuz duyguların dışarıdan gelen kaynakları anında görülür ve bu nedenle kolayca etkisinden kurtulur. Sadece otizm çocuk için değil her bireyin iç çocuğu arayışı uzun süreli bir yolculuktur. Psikoloji alanındaki araştırmalar da gösteriyor ki; yıllar boyunca sürebilecek bir hastalığın bir anda olmasa da zaman içinde iyileşeceğine inanarak her gün iç çocuğuyla buluşan otizmlili çocuğun, eğitim alacağı mekan tasarımının içsel yolculuğu psikolojik araştırmalara paralel düşünölmelidir. Genel olarak değerlendirildiğinde stüdyo çıktıları, kapsayıcı tasarım kriterlerini ortaya koymuş olmakla birlikte otizmlili bireyleri toplumun geri kalanından ayırılmadan nasıl hayata dahil edebileceğimizi, bununla birlikte tasarım öğrencilerinde konuya ilişkin bilinç ve duyarlılık oluşturarak amaçlanan hedefin gerçekleştirildiğini göstermiştir.

KAYNAKLAR

Flavell, J.H., Flavell, E.R., Green, F.L., Wilcox, S.A., 1981, "The Development of Three Spatial Perspective-Taking Rules. *Child Development*, 52=356-358

Lovaas, O.,I., 1987, "Behavioral Treatment and Normal Educational and Intellectual Functioning in Young Autistic Children, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55, p:3-9

<https://www.tohumotizm.org.tr> (07/04/2017)

https://ookgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar (07/04/2017)

<https://www.psychiatry.org/patients-families/autism> (10/04/2017)

<https://www.cdc.gov/ncbddd/autism> (10/04/2017)